أتجاهات طلبة كلية التربية جامعة كرميان نحومهنة التدريس

شريهان احمد محمد
قسم الاجتماع / كلية التربية / جامعة كرميان
sharihan.ahmed@garmian.edu.krd

الكلمات المفتاحية: أتجاه طلبة كلية التربية ، مهنة التدريس

كيفية اقتباس البحث
محمد , شريهان احمد , أتجاهات طلبة كلية التربية جامعة كرميان نحومهنة التدريس,مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، آذار ٢٠٢٦, المجلد:١٦ ,العدد:٣.

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نَسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

Registered مسجلة في
ROAD

Indexed مفهرسة في
IASJ

Students' Attitudes towards the Teaching Profession at the College of Education, University of Kalar

Sherehan Ahmed Mohammed
Department of Sociology / College of Education / University of Kalar

Keywords : Students' attitudes towards the teaching profession

How To Cite This Article
Mohammed ,Sherehan Ahmed ,Students' Attitudes towards the Teaching Profession at the College of Education, University of Kalar,Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, March 2026,Volume:16,Issue 3.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Abstract

The main objective of the current study is to know the direction of the students of the Faculty of Education, University of Garmian towards the teaching profession, to achieve those goals, Understanding gender differences in research variables the researcher followed the "descriptive social survey approach, the research community consists of students of the Faculty of Education - University of Garmian, the fourth stage of the departments (Kurdish language, Arabic language, English language, mathematics, physics, chemistry, biology, geography, history, psychology) for the academic year (2024-2025) and for the morning study. The total number of the students consists of (529) students. The researcher chose from this number a random sample of (20%) for students, which consists of (106) students, the researcher followed the criterion (the direction of students of the Faculty of Education, University of Garmian towards the teaching profession), which consists of (25) items for the student.

The researcher has used the statistical package for the social sciences (SPSS) to solve the scientific statistics (Pearson correlation coefficient, Weight Centennial, T-test for two independent samples, standard deviation, Arithmetic Mean, the weighted Arithmetic mean), Following the research steps and analyzing data and statistics, the researcher has come to conclude that the direction of students of the Faculty of Education of Garmian University, towards the teaching profession is positive.

ملخص البحث

أهداف البحث: الهدف الرئيسي للبحث الحالي هو معرفة أتجاه طلبة كلية التربية جامعة گرميان نحو مهنة التدريس، معرفة الفروق بين الجنسين للمتغيرات البحثية لتحقيق تلك الأهداف اتبعت الباحثة " المنهج الوصفي المسحي الاجتماعي، يتكون مجتمع البحث من طلبة كلية التربية -جامعة گرميان، المرحلة الرابعة للاقسام(اللغة الكردية، اللغة العربية، اللغة الانجليزية، الرياضيات، الفيزياء، الكيمياء، الاحياء، الجغرافيه، التأريخ، علم النفس) للسنة الدراسية (٢٠٢٤-٢٠٢٥) للدراسه الصباحيه، بواقع (٥٢٩) طالب . وقد اختارت الباحثة من هذا العدد عينة عشوائية بنسبة (٢٠%) للطلبه، والذى يتكون من(١٠٦) طالبا، اتبعت الباحثة معيار (أتجاه طلبة كلية التربية جامعة كرميان نحو مهنة التدريس) والذى يتألف من (٢٥) فقرة للطالب. واستخدمت الحزمة الإحصائية للعلوم الإجتماعية (SPSS) لمعالجة إحصاء بيانات البحث (معامل ارتباط بيرسن، الوسط الحسابي، اختبار T لعينتين مستقلتين، الانحراف المعياري، النسبة المئوية، المتوسط المرجح) بعد تنظيم وإجراء البحث، ومعالجة إحصاء البيانات والمعلومات توصلت الباحثة إلى النتيجة، منها: أتجاه طلبة كلية التربية جامعة كرميان نحو مهنة التدريس ايجابية.

ئاراستەی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردەی زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە

شريهان احمد محمد

بەشی کومەلایەتی / کۆلێژی پەروەردە / ز: گەرمیان

sharihan.ahmed@garmian.edu.krd

پوختەی توێژینەوە

- ئامانجەکانی توێژینەوە بریتییە لە:

-زانینی پێوانەی ئاراستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە .

-زانینی جیاوازی رەگەزی بۆگۆراوی توێژینەوەکە

بۆ هێنانەدی ئەم ئامانجەش،توێژەر میتۆدی "وەصفی شیکاری " بەکارهێناوە، کۆمەڵگەی توێژینەوە کە بریتییە لە کۆلێژی پەروەردە خوێندکارانی قۆناغی چوار بەشەکانی (کوردی , عەرەبی , ئینگلیزی ،بیرکاری , فیزیا, کیمیا , بایلۆجی جوگرافیا ,مێژوو, دەروونناسی) زانکۆی گەرمیان /خوێندنی بە یانیان

ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥) کە ژمارەیان (٥٢٩)خوێندکار ، لەو ژمارەیەش سامپڵێکی هەرەمەکی بەرێژەی (٢٠٪) وەرگرت بۆخوێندکار وەرگرت بریتی (١٠٦) خوێندکار. توێژەر پێوەری(ئاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی قۆناغی چوار کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە)ی لەسەر خوێندکار دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە پێك دێت (٢٥) برگە. پرۆگرامی پاکێجی ئاماری زانستە کۆمەڵایەتییەکان بەکارهێنا spss ،توێژەر بۆ چارەسەری ئاماریی زانیارییەکانی توێژینەوەکە (هاوکۆلکەی پەیوەستبوونی پێرسۆن، ناوەندە ژمێری ، لادانی پێوەری). دوا بەدوای ڕێکارییەکانی توێژینەوەو چارەسەری ئاماریی داتاو زانیارییەکان توێژەر بەم ئەنجامە گەیشتووە :

بەشێوەیەکی گشتی ئاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی قۆناغی چوار کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانە وتنەوە ئەرێنیە .

کلیلی ووشە : تیئاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکاران، کۆلێژی پەروەردە، پیشەی وانەوتنەوە

بەشی یەکەم : ناساندنی توێژینەوە

بەشی یەکەم : ناساندنی توێژینەوە

گرفتی توێژینەوە

ئەمرۆ جیهان ڕووبەڕووی قۆناغێکی پێشکەوتنی فیکری و پەروەردەیی بۆتەوە، کە چەندین توێژینەوە ئەنجام دراون لە بواری پەروەردەیی، بۆیە زیاتر گرنگیی بەم بوارە دراوە، و دەبینین فیکری-هزری-پەروەردەیی گەشاوەتەوە و پرۆسەی پەروەردە بۆتە ڕێگەی وەبەرهێنانی —پێشکەوتنی- کۆمەڵایەتی و مرۆیی و جێبەجێکاری، کە پەیوەستە بە پێداویستییەکانی پەرەپێدان لە کۆمەڵگە و پێداویستییەکانی (کاظم، ٢٠١٩:ل ٣٩). پەروەردە پرۆسەیەکی بەردەوامی هەمیشەییە, مەبەست لێی ئامادەسازی و پەروەردەکردنی کەسەکەکانە بە شێوازێك کە بە تەواوی و گشتگیری پەروردە کرابن، بۆ ئەوەی ببنە کەسانی گەشبین و سودبەخش بۆ خۆیانو کۆمەڵگەکەیان (أبو دیە، ٢٠١١: ل ١٧). سەردەمی هاوچەرخ ئەوە دەخوازێت مامۆستا بەشێوەیەك ئامادە بکرێت، تا لە شێوازی نوێی خستنەڕووی بابەتەکاندا کارامە بێت و لێهاتوییەکانی بنوێنێت، توانای ئەوەی هەبێت مامەڵە لەگەڵ جیاوازییە تاکایەتیەکانی خوێندکاراندا بکات، هەروەها لە بەدواداچوونی نوێگەرییەکانی بواری پەروەردە بە گشتی و پرۆسەی وانەوتنەوە بەتایبەتی، گەشە بە توانا خۆییەکانی و تازەکردنەوەی زانیاریەکانی

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ٣

بدات، ئاشكرایه هەر ئەمەشە واتا و ناوەڕۆکی ئەرکی نوێی مامۆستا لەسەردەمی تەقینەوەی زانیاری و تەکنۆلۆژیادا. (الحیله و اخرون،٢٠٠١: ١١). کۆلێژەکانی پەروەردەی **مامۆستایان تەنها** گرنگی **بە** ئامادەکردنی پسپۆڕی **نادەن، بەڵکو** ئامادەکردنی **قوتابی مامۆستا بۆ** خۆگونجاندن لەگەڵ پیشەکەیدا لە ڕێگەی دابینکردنی هەڵوێستی پۆزەتیڤ بەرامبەر ئەو پیشەیە. ئەمە بەتایبەتی گرنگە چونکە هەرچەندە هەڵوێستەکان تا ڕادەیەک جێگیر دەمێننەوە، بەڵام گۆڕانکاری دەتوانرێت بەدەست بهێنرێت. سەرەڕای ئەوەش، **سەرکەوتنی داهاتووی مامۆستا لە** پیشەکەیدا لە بنەڕەتدا پەیوەندی بە هەڵوێستەکانی بەرامبەر بە پیشەی **داهاتووی هەیە. ئایائاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە ئەرێنیە؟**

گرنگی توێژینەوە:

بۆ مەبەستی هێنانەدی ئامانجە پەروەردەییەکانیش پێویست دەکات گرنگی تایبەت بە بواری وانەوتنەوە بدرێت، چونکە پەروەردەییەکان باس لەوەدەکەن کە پێویستە لە زانستی وانەوتنەوەدا، شێوەکانی ڕێکخستنی هەلۆێستە فێرکاریەکان گەلاڵە بکرێن تا خوێندکار بە ئاراستەی بەدیهێنان و بەرجەستەکردنی ئامانجە پەروەردەییەکان کارلێکیان لەگەڵدا بکات. زانستی وانەوتنەوە زانستی ناوەڕۆکەکانی وانەوتنەوە و ڕێگاکانییەتی، بە پشتبەستن بەمەش دەکرێت وانەوتنەوە هەریەك لە ناوەڕۆکی فێرکردن و خوێندکار و هاوکارییەکانی مامۆستا بۆ ئاسانکردنی پرۆسەی فێرکردن و خوێندنگا وەك بواری زیندوی خوێندکار لەخۆبگرێت.(ڤگامی و اخرون،٢٠٠٠: ١٥). هەڵسەنگاندن پرۆسەیەکی پێویستە بۆ هەر بوارێك لە بوارەکانی ژیان، و بەشێکە لە پرۆسەی پەروەردەیی، کە رادەی وەدەستهێنانی ئامانجەکان دیاری دەکات، لەگەڵ دیاریکردنی خاڵە بەهێز و لاوازەکان لە سەرجەم لایەنەکانی فێرکردن، بە ئامانجی باشترکردن و پەرەپێدانی پرۆسەی فێربوون (جامل، ٢٠٠١:ل ٨٩ هەڵسەنگاندن پرۆسەیەکی پێویستە بۆ هەر بوارێك لە بوارەکانی ژیان، و بەشێکە لە پرۆسەی پەروەردەیی، کە رادەی وەدەستهێنانی ئامانجەکان دیاری دەکات، لەگەڵ دیاریکردنی خاڵە بەهێز و لاوازەکان لە سەرجەم لایەنەکانی فێرکردن، بە ئامانجی باشترکردن و پەرەپێدانی پرۆسەی فێربوون (جامل، ٢٠٠١:ل ٨٩)

ئاشکرایە کە سیستەمی وەرگرتن لەزۆربەی کۆلێژەکانی پەروەردەی هە ریمی کوردستان پشت بە تێکڕای نمرە ی   خوێندکاران دەبەستێت لەخوێندنی ئامادەیی بەبێ ڕەچاوکردنی ئەو تایبەتمەندییەکان کە دەبێت لەبەردەستدا بێت بۆ قوتابیان کە گرنگترینیان ئاراستە(بۆچوون)بۆ پیشەی وانەوتنەوە ئەمە ڕێگە بە وەرگرتنی کۆمەڵێک خوێندکاردەدات کە نایانەوێت لەم کۆلێژانەناوی خۆیان تۆمار بکەن، بەڵکو بەهۆی بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتیەوە ناچار کراون، یان هیوایان لە بەدەستهێنانی کورسی خوێندن لە کۆلێژەکانی تر لەدەست داوە، بەضەند خالَیك **طرنطي ئةم تويَذينةوة**دةخةينةروو:

١) له ڕووی تیۆری مامۆستا له پرۆسەی پەروەردەدا.

٢) له ڕووی ثراکتیکپیشەی فێرکردن و پەروەردە له بنیاتنانی مرۆڤ به گشتی.

٣) گرنگی ڕۆڵی کەسی ئامادە و لێهاتوو وەک فاکتەرێکی سەرەکی لە پرۆسەی بنیاتنان له بواره جۆراوجۆرەکانی.

٤) دابینکردنی زانیاری سەبارەت بە هەڵوێست بەرامبەر پیشەی وانەوتنەوە.

٥) کارکردن بۆ بنیاتنانی هەڵوێستی پۆزەتیف بەرامبەر پیشەی وانەوتنەوە.

٦) ڕاکێشانی سەرنجی بەرپرسان بۆ پێویستی گرنگیدان بە پیشەی وانەوتنەوە.

ئامانجی توێژینەوە

-زانینی پێوانەی ئاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی قۆناغی چوار کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە.

-زانینی جیاوازی ڕەگەزی بۆگۆڕاوی توێژینەوەکە

سنوری توێژینەوە

١- سنوری بابەت: هەڵسەنگاندنی خوێندکارانی قۆناغی چوار کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە.

٢- سنوری شوێن: زانکوی گەرمیان/کۆلێجی پەروەردە

٣- سنوری مرۆی: خوێندکارانی بەشی (کوردی , عەرەبی , ئینگلیزی ،بیرکاری , فیزیا, کیمیا , بایلۆژی جوگرافیا ,مێژوو, دەروونناسی) زانکۆی گەرمیان /خوێندنی بە یانیان

٤- سنوری کات: ساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ – ٢٠٢٥)

پێناسەی چەمك و زاراوەکان

١-ئاراستەکان:

هەریەك لەمانەی خوارەوە بەم جۆرە پێناسەیان کردووە

- **خلیفە** (١٩٩٠) : دۆخێکی ویژدانیی تاکە پێکهاتووە لەوەی کە پێی قایل بووە لە بیروباوەڕ و بۆچوونەکان، ئەوانەی پەیوەندییان بە بابەتێك یاخود کەسانێکی دیاریکراو هەیە، ئەم دۆخە زۆر پاڵی پێوە دەنێت هەستێت بە ئەنجامدانی کۆمەڵێ وەڵامدانەوە و ڕەفتارەوە، جا لە ڕێی ئەم

بەدەمهاتنەوە-وەلأمدانەوە-دا رادەی یاخود ئاستی وەرگرتن و رەتكردنەوەی تاك بۆ ئەم بابەتە پێشهاتە دەردەكەوێ (خلیفە، ١٩٩٠:ل ١٣).

-**زهران** (٢٠٠٣) : رێكخستنیەكی ئەگەرییە یاخود گۆڕانێكی توندوتۆڵە یان ناوەند(لەنێوان سەرنجراكێش و وەلأمدانەوە دایە) كە بریتییە لە ئامادەسازییەكی دەروونیی یاخود لۆژیكی دەماریی فێرخوازە بۆ وەلأمدانەوەی ئەرێنی یە یاخود نەرێنی-وەرگرتن ورەتكردنەوە- لەمەڕ كەسانێك یاخود شتانێك یان كۆمەڵە بابەت یا كۆمەڵە هەڵوێستێكی دژواری قسەهەڵگرە لەو ژینگەیەی كە ئەم وەلأمدانەوەیە دەوروژێنێ (زهران، ٢٠٠٣:ل١٧٢).

- **عماشه** (٢٠١٠) : سەرجەم وەلأمە ئەرێنی و نەرێنەكانە سەبارەت بە بابەتێكی كۆمەلأیەتی وروژێنەری دیاریكراو، روانگە وەك رێنماییكارێك بۆ رەفتار و پاڵنانی كار دەكات (عماشه، ٢٠١٠:ل ١٥).

٢-وانەوتنەوە

هەریەك لەمانەی خوارەوەبەم جۆرە پێناسەیان كردووە :

- **الحيله** (٢٠٠١) :هاوسەنگییەكی وردە لە نێوان ئامانجەكان و ستراتیژەكانی بەرجەستەكردنی ئامانج و ئەزمونەكاندا، كە لەرێی هەڵوێستە پەروەردەییەكان و ژینگە كۆمەلأیەتیەكەوە دەستدەخرێن (الحيله،٢٠٠١: ٤٧).

- **أبو شريح**(٢٠٠٨) : لە شارەزابوون لەو زانیاری و زانستانەی كە بەدەستهاتوون، و پێشكەشكردنیان لە لایەن مامۆستاوە بۆ فێرخواز بە بەكارهێنانی كۆمەڵێ رێگا و شێوازی وانەوتنەوە كە گونجاوبن لەگەڵ تەمەنی لۆژیكی و جەستەیی، و فێركردنی فێرخوازە بەو رێگا و شێوازانەی كە بەهۆیانەوە تێگەیشتنی زانیارییەكان وەدەست دەهێنرێن لە ژیانی رۆژانەیدا (أبو شريح، ٢٠٠٨:ل٩).

- **الفتلاوى**(٢٠٠٩): پرۆسەیەكی بە ئامانجە یارمەتی فێرخواز دەدات بۆ تێگەیشتنی لە ئەزموونی فێركاریی، و چالاكی و گونجان لەگەڵی، و سودوەرگرتن لە ئەنجامەكانی ئەم چالاكییە لە رێی رێكخستنی رەفتاری، و بەدەستهێنانی رەفتاری نوێی گونجاو (الفتلاوى، ٢٠٠٩:ل١٨)

زانكۆی گەرمیان/ زانكۆیەكی حكومیە سەربە وەزارە تی خوێندنی باڵایە هەرێمی كوردستان – عیراق لەساڵی٢٠١١دامەزراوە، ناوەندی زانكۆكە لە قەزای كەلاری ناوەندی ئیدارەی گەرمیانە.

بەشی دووەم

تیۆری و توێژینەوەكانی پێشوو لایەنی

رەگەزەكانی(عناصر) پرۆسەی وانەوتنەوە:

١-مامۆستا: مامۆستا بە بەردی بناغەی پرۆسەی پەروەدەیی, کۆڵەکەی هەموو چاکسازییەکی کۆمەلآیەتی و پەروەردەیی هەژماردەکرێ, بۆیە هیچ بایەخێکی ئەوتۆی نابێ ئەگەرهاتوو باشترین پرۆگرام و ئامادەکردن و چاکترین ناوەرۆك بوونیان هەبێ بەلآم بە بێ بوونی مامۆستایەکی گونجاو و لێهاتوو, کە بە باشی ئامادەیان بکات و پەرەیان پێ بدات و بیانکات بە واقیع و رەفتاری و لێهاتووی, هەربۆیە پەیوەندی مامۆستا بە پرۆگرامەکان وەك پەیوەندی دادوەر وایە بە یاساوە, و سەبارەت بە بەدیهێنانی ئامانجە پەروەردەییە ویستراوەکان, ئەوا ئەرکی قورسی بەدیهێنانی کەوتۆتە مامۆستا لە رێگەی بەکارهێنانی رێگا و شێواز و شێوە وئامرازە فێرکارییە گونجاوەکان, و رەخساندنی بواری نوێی پەسەندکراوی خوێندن, کە فێرخوازانی لێی بەهرەمەند بن, و کەسایەتییان پەرە پێبدات لە سەرجەم بوارەکانی گەشەسەندنی عەقڵی و جەستەیی و ویژدانی وکۆمەلآیەتی (الفتلاوی، ٢٠٠٨:ل٢٨).

٢-پرۆگرام: بێگومان ئامانجی سەرەکی لە خوێندن بریتییە لە گواستنەوەی وانە یاخود زانیارییەکان یان لێهاتووییەکان بۆ خوێندکاران, بە ئامانجی پەرەپێدانی کەسایەتیان, بۆ بەژداریکردن لە بوژانەوەی کۆمەلگە لە ئاییندەدا. بۆیە پێویستە بۆ گەیاندنی فێربوونی شتێکی نوێ بێت, یان پەرەپێدانی لێهاتوویی-بەهرە-و دڵنیابوون لەوەی کە فێربوون و تێگەیشتنی بۆ وەدەستهێنراوە, تا زیاتر رێگەی وانەوتنەوە گونجاوتربێت بۆ فێرخوازان گەیاندنی باشترە, بەوەی کاتی گونجاو و ئاست و شێواز و هۆکارەکان, و بڕی وانەی داواکراو و جۆر و شیاوێتی خوێندن وردتر و تۆکمەتر و جێگیرترە و لەوپەڕی ئاست بەرزیدایە (الجبوری والتمیمی، ٢٠١١:ل ٩-١٠).

٣-خوێندکار(فێرخواز): ئەوەی خوێندکار هەیەتی لە خەسڵەتە کەسی و عەقڵی و کۆمەلآیەتی و رەوشتییەکان, و ئەوەشی کە هەیەتی لە حەز و پاڵنەری خوێندن, هەموو ئەمانە لە بنەما و پرەنسیپەکانی وانەوتنەوەی سەرکەتوو هەژمار دەکرێن, هەربۆیە خوێندن و فێرکردن بە بێ خوێندکار بوونی نیە, و فێربوون بەدی نایەت بە بێ بوونی حەز و پاڵنەری فێربوون و خوێندنی خوێندکار (کاظم وئ خرون، ٢٠١٩:ل٤٥-٤٦).

ڕۆڵ و تایبەتمەندی مامۆستای کارا:

مامۆستا لە گرنگترین بەشەکانی دەروازە فێرکارییەکانە (مدخلات)، ئەو بەرێکەر و رێکخەری پرۆسەی فێرکردنە، لەبەرئەوە پێویستە لەسەر مامۆستا خاوەنی چەندین لێهاتووی نواندن و پێشکەشکردن و پیشەیی و ئاکاری و زانستی بێت، لە مامەڵەکردن لەگەڵ خوێندنگە و پرۆگرام و خوێندکار و کۆی ژینگەی پەیوەندیدار بە پرۆسەی فێرکردن و پەروەردەکردنەوە.

بەگشتی تایبەتمەندییەکانی مامۆستایەکی کارا لەسەر چەند ئاستێکدا دەوەستێت:

١. پەیوەندیەکانی نێوان: مامۆستای مێژوو، پرۆگرام، خوێندکار، و ژینگەی پۆل.

٢. ئەزمونەکانی وانەوتنەوە و ئەوەی کە پەیوەندی بە ئەزمونەکانی فێرکردن-فێربوونەوە هەیە.

٣. بوونی پاشخانێکی ئەکادیمی (یان ئامادەکردنی زانستی) لای مامۆستا.

٤. پەیوەندییەکانی نێوان: مامۆستا و خوێندنگە و کۆمەڵگە. (زیتون،٢٠٠٤: ٢٨٢)

بە وردکردنەوەی ئەم پەیوەندییانە، دەکرێت تایبەتمەندیەکانی مامۆستا لە چەند لایەنێکەوە بخرێنەڕوو، ئەوانیش:

١. تایبەتمەندییە جەستەییەکان:

- پێویستە لەڕووی تەندروستییەوە خاوەنی هێز و چالاکی پێویست بێت بۆ ئەنجامدانی ئەرکە پیشەییەکانی لە وتنەوەی وانەیەکی سەرکەوتوودا.
- تا بکرێت کەموکوڕی و کەمئەندامی ئاشکرای تێدانەبێت، وەك گیرانی زمان و کوێری و ..تاد، بۆ ئەوەی نەبێتە جێگەی گاڵتەپێکردنی خوێندکاران و دواتریش کاریگەری نەبێت لەسەر ئاستی نواندن وانەوتنەوە، چونکە لەبنەڕەتدا مەرجە لانیکەم مامۆستا لەڕووی جەستەییەوە تەندروست بێت.
- گرنگی بە لایەنی ڕوخساری و ڕەفتاری و جوانکاری و هەماهەنگی جلوبەرگی بدات، چونکە مامۆستا نمونەیەی باڵایە لە دیدی خوێندکارەکەیەوە. (هایت،١٩٥٦: ٤٢).

٢. تایبەتمەندییە عەقڵی و زانستییەکان:

- خاوەنی زیرەکی و زانیاری پێویست بێت و بشتوانێت ئەو زیرەکی و زانیارییە بە شێوەیەکی گونجاو بگەیەنێتە خوێندکارەکانی. ئەو وانەیەی کە دەیڵێتەوە بە باشی و قوڵی شارەزایی تێدا هەبێت، تەنها بە وتنەوە و لەبەرکردنی وانەکە کۆتایی پێنەهێنێت، بەڵکو بۆ مامۆستایەکی وەك مامۆستای مێژوو پێویستە بنچینە و سود و گرنگی و بنەما سەرەکییەکانی وانەکەی بزانێت، بتوانێت لە ڕوداو و زانیارییە مێژووییەکان دەرئەنجام و گشتاندن هەڵێنجێت.(هایت،١٩٥٦: ٤٢).

- پێویستە مامۆستا لە بابەت و بەکارهێنانی کەرەستەکاندا بەتوانا بێت، زانیاری پێویستی لەسەر شێواز و بنەما هاوچەرخەکانی وانەوتنەوە هەبێت، لەمەشدا دەبێت خاوەنی زانیاری و زیرەکی پێویست بێت، چونکە رێگای وانەوتنەوەی کاریگەر بە بێ زانیاری و توانای مامۆستا و زیرەکییەکی سودێکی ئەوتۆی نابێت.

- مامۆستای زیرەك هەوڵدەدات زانیاری هەبێت لەسەر دەرون و عەقڵ و ئاراستە و ئارەزوو و ئامادەگی و توانای خوێندکارەکانی هەبێت، تا بتوانێت لە مامەڵەکردندا سەرکەوتوو و کاریگەر بێت و مامەڵە لەگەڵ کێشە و ململانێکاندا بکات.(حسین و حسین،٢٠٠٧: ١٤٤)

٣. تایبەتمەندیە ئاکاریەکان:

- پێویستە بە رادەیەکی پێویست شارەزایی لە بنەماکانی ئاکار و سیاسەت و کۆمەڵناسی و ئابوریدا هەبێت، بۆ ئەوەی خوێندکارەکان بە ئاراستەیەکی تەندروست و سودبەخشدا ببات، چونکە هەریەك لە بنەماکانی ئەو زانستانە هاوکاری باشن لە پەرەپێدانی هەڵسوکەوت و رەفتارەکانی خوێندکاراندا.

- پێویستە مامۆستا نەرمونیان و بەسۆز بێت لەگەڵ خوێندکارەکانیدا، تا خۆشەویستی و توانا و لێهاتووییەکانیان بەلای خواستن و راهێنانەکانیدا رابکێشێت، دوریش بکەوێتەوە لە تورەبوون و هەڵچوون و توندوتیژی و رق و ...تاد.

- خاوەنی دانایی و ئەدەب و توانا بێت، ئەمەش بە ئاراستەی مامەڵەکردنێکی باش لەگەڵ خوێندکارەکانیدا بشکێنێتەوە، متمانە و گرنگیپێدان و خۆشەویستی لەنێوان خۆیی و خوێندکارەکانیدا بروێنێت.

- لە گەیاندنی پەیامەکەیدا دڵسۆز بێت. (الجقندی،٢٠٠٨: ٣٧٠)

٤. تایبەتمەندییە پیشەییەکان:

- رێز لە رێسا و یاساکانی پیشەی فێرکردن بگرێت.

- لە بابەتی ئاکارەکانی پیشەی فێرکردن بکۆڵێتەوە و شارەزا بێت.

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ٣

- ئارەزووی پەرەپێدانی پیشەیی هەبێت و لە وەرگرتنی زانیاری لەسەر پیشەکەیی و بەرەوپێشبردن و گەشەپێدانی پرۆسەی فێرکردن بەردەوام بێت.
- پەیوەندی توندوتۆڵی لەگەڵ خێزانی خوێندکاردا هەبێت.
- لە بۆنە و ئاهەنگە نیشتمانییەکاندا خوێندکاران وشیار بکاتەوە.
- هاوکاری خێزانی خوێندکارەکان بکات و هانیان بدان بۆ ئاراستەکردنی پیشەیی و فێرکردنی رۆڵەکانیان.
- لەگەڵ خوێندکاراندا بەشداری لەو کارە گروپییانەدا بکات، کە خزمەتی ژینگە و بواری گشتی دەکەن.
- پێویستە نمونەیەکی باش بێت بۆ ئەخلاقە بەرزەکان و خۆی دوربگرێت لە گومانی خراپی خوێندکارەکانی.
- لە پێناو بەرژەوەندی خوێندنگەدا، هاوکاری لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتی خوێندنگە و سەرپەرشتیاری پەروەردەییدا بکات. (خجر،٢٠٠٦: ٣٨٩)، (الترتوری و القچاە،٢٠٠٦: ٥٢) (حراشە،٢٠٠٧: ٥٢).

گرنگی لێهاتووییەکان لە وانەوتنەوەدا:

سەرکەوتنی پرۆسەی پەروەردەکردن و فێرکردن لەسەر چەند هۆکارێکی سەرەکی وەستاوە، لەگەڵ ئەوەشدا هەبوونی باشترین پرۆگرام و چالاکی و بینای خوێندن و ئامرازەکانی فێرکردن، سەرەڕای ئەوەی گرنگی تایبەتیی خۆیان هەیە، بەلاّم ئامانجە پەروەردەییەکان ناهێننەدی، گەر هاتوو مامۆستای بابەتەکان خاوەنی کارامەیی و لێهاتوویە پێویستەکانی وانەوتنەوە و تایبەتمەندییە کەسێتییەکان نەبێت. چونکە مامۆستا لە ڕێی لێهاتووییەکانەوە دەتوانێت خوێندکارەکانی فێربکات و لەسەر ئەزمونە جۆراوجۆرەکان و فراوانکردنی ئاستی وشیارییان و تێگەیاندنی چەمکەکان و گەشەپێدانی کەسێتییان و شێوازەکانی بیرکردنەوە و بەگەڕخستنی تواناجیاوازەکانیان رایانبهێنێت.(سمارە،٢٠٠٥: ١٣).

لێهاتووییەکان و گرنگی دەرکەوتنیان زیاتر بۆ سەرەتای سالاّنی شەستەکان لە ولاّتەیەکگرتووەکانی ئەمریکا دەگەڕێتەوە، ئەوکاتەی کە جۆرێك لە بەرنامەی ئامادەکردنی مامۆستایان لەسەر بنەمای

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 3
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

لێهاتووییەکان هاتەئاراوە، وەك وەڵامدانەوەیەك بۆ گۆڕانکارییە نوێکانی ژیان بەگشتی و بواری پەروەردە بەتایبەتی، چونکە پێویستی بەوەدەکرد کە مامۆستا و جۆری ئامادەکردنەکەی وەك هەر بنەمایەکی تری پەروەردە ئەرکەکانی نوێبکرێنەوە و لە ئاستی قۆناغ و ژیانە هاوچەرخەکەدا بێت.(جامل،٢٠٠١: ١٨)

لێرەوەیە لێهاتووییەکانی وانەوتنەوە لە سەردەمی نوێدا زیاتر و زیاتر بایەخییان پەیداکردووە، ئەم گرنگییانەش لە چەند ڕوویەکەوە دەردەکەون:

١. لێهاتوویی بۆ ئاسانکردنەوە و سادەکردنەوەی زانیارییەکان لای خوێندکار: ئەم لێهاتووییە لەسەر توانا و زانیارییەکانی مامۆستا و جۆرایەتی پرۆگرامەکە وەستاوە، لێهاتوویی مامۆستا رۆڵێکی کارا لە سادەکردنەوەی زانیارییەکان و ڕوونکردنەوەیان دەبینێت، بەر لە هەرشتێکیش تێگەیشتنی قوڵی مامۆستا بۆ بابەتەکە و شێوازە و کەرەستەکانی وانەوتنەوە پێویستە. (نصرالله،٢٠٠١: ٦٩).

٢. لێهاتوویی بۆ نواندنێکی ئاسان و کارای مامۆستا: هەر کەسێك لە هەر بوارێکی دیاریکراودا، خاوەنی لێهاتوویی پێویستی بوارەکەی بێت، ئەوا دەتوانێت لە ئاسانترین شێوەیدا کارەکە بە باشی ئەنجامبدات، بە دوبارە کردنەوە و بەردەوامبوونی لەسەر ئەو کارە خێرایی و وردی و چاکترکردنی کارەکەی زیاتر دەبێت.(الامین،١٩٩٠: ٦٨).

بەم پێودانگە، مامۆستای مێژوو پێویستە خاوەنی لێهاتوویی پێویستی وانەوتنەوەی بابەتەکەی بێت، بۆ ئەوەی بتوانێت بە شێوەیەکی ئاسان و کارا وانەکەی بڵێتەوە و بۆ خودی خۆیی و خوێندکارەکانیشی بابەتەکەی لە وشکی و سەختی رزگار بکات.(زیدان،١٩٩٥: ٣٧).

٣. لێهاتوویی بۆ بەشدارپێکردنی خوێندکار: پەروەردەکاران پێیانوایە فێرکردنی سەرکەوتوو بە چالاکی خوێندکاران و ئاراستەکردنەکانی مامۆستایان پشتدەبەستێت، جەختیش لەوەدەکەنەوە بە خوێندکاران ڕاهێنان بکەن و بەشداریان بکەن و بیانخەنە دۆخی گفتوگۆ و قسەکردنەوە لە وانەکاندا، دیارە چەندین لێهاتوویی وانەوتنەوەش کار لەسەر ئەم بوارەدەکەن و وادەکەن مامۆستا لەزۆر بواری وانەکەدا گرنگی بە خوێندکاران بدات و چالاکییان بکات، هەروەك چۆن هەر لێهاتووییەکانن مامۆستا دوردەخەنەوە لەوەی تەنها زانیاری ئاراستەی خوێندکارەکان بکەن و وانەکە بە وشکی پێشکەش بکەن و دۆخێکی بێزارکەر دروستبکەن. (نصرالله،٢٠٠١: ٧١).

٤.لێهاتوویی هاوکاره بۆ بەکارهێنانی گونجاوی تەکنۆلۆژیای فێرکاری و تازەگەرییەکانی: تەکنۆلۆژیای پەروەدەیی زیاتر پەیوەستە بە بیروبۆچونەکانی (سکینەر) سەبارەت بە هەلومەرجە رێکارییەکان و کردەی پێکهێنانی رەفتار، چونکە پرۆسەی فێرکاری بەسەر زنجیرەیەك لە هەڵوێستە بچووك و یەك لەدوایەکەکاندا دابەشدەکات، تا لەرێیەوە خوێندکار هەنگاو بەهەنگاو فێرببێت، لەبەرئەوە تەکنۆلۆژیای پەروەردەیی و ئامرازە فێرکارییەکان دەروازەیەکی نوێ بەسەر سەرچاوە و رێگاکانی وانەوتنەوەی نوێدا دەکەنەوە، یەك لە هۆکارەکانی بەرجەستەکردنی خوێندنی کارا و بەکارهێنانی ئامرازە تەکنۆلۆژییەکان پشت بە لێهاتوویی پێویستی مامۆستا و بەتوانایی لە بەکارهێنانی ئەو ئامرازانەدا دەبەستێت.(جامل،٢٠٠١: ٢٠).

٥. لێهاتوویی ئاستی وانەوتنەوەی مامۆستا بەرزتر دەکاتەوە: بەو پێیەی وانەوتنەوەی کارا بۆ توانای مامۆستا لە رێکخستنی خوێندکاران و رێکوپێککردن و ئاراستەکردنیان دەگەرێتەوە، لێرەوە وانەوتنەوە و بەکارهێنانی لێهاتووییەکان دەبنە هۆکارێکی ئاراستەکاری پرۆسەی فێرکردن و بەرزکردنەوەی رادەی فێربوون.(العبیدی و اخرون،٢٠٠٦: ٦).

بۆیە پێویست دەکات مامۆستا لە بەجێهێنانی ئەرك و کارەکانیدا شیاو و کاریگەر بێت. بۆ ئەوەی زیاتر نزیك ببێتەوە لە بەرجەستەکردنی ئامانجەکان، ئەمەش بە دەستخستنی لێهاتوویی پێویست و پەروەدەکردنی خۆی لەسەر بەکارهێنانی ئەو لێهاتووییانە دەبێت، لە پێناو بەرزرکردنەوەی ئاستی وانەوتنەوە و باشترکردنی.(اللقانی و رجوان، ١٩٧٤: ٤٧).

٦. لێهاتوویی ئارەزوو و سەرنجی خوێندکارەکان رادەکێشێت: لێهاتوویی، وروژاندنی هزر بەرهەمدەهێنێت، چونکە لەلایەك پەیوەندییەکی کارا لەگەڵ خوێندکاردا بەدیدەهێنێت، لەلایەکیتر کاریگەری ویژدانی و هەڵچوونیی بە ئاراستەی ئەرێنیدا بەرجەستە دەکات، دیارە ئەمەش لەکاتی وانەوتنەوە و خستنەڕووی بابەتەکەوە بەدیدێت. (لومان،١٩٨٩: ٢٣)

-پێکهاتەکانی ئاراستە:

١-ئاراستەی رەفتاری:

جەخت دەخاتە سەر رۆڵی هەریەك لە ورژێنەری مەرجی و ورژێنەری سروشتی لەسەر توانستی روودانی رەفتارە ئەرێنییەکان لە بری رەفتارە نەرێنییەکان, ئەمەش لە رێگەی بەهێزکردن و یارمەتیدانی هەڵوێستە ئەرێنییەکانەوە کە لە لایەن تاکەوە دەردەچن.

٢-ئاراستەی مەعریفی (زانیاری):

هەلگران و شوێنکەوتووانی ئەم ئاراستەیە وای دەبینن کە ڕێکخستنی مەعریفی و بونیادی مەعریفی و جەخت خستنە سەر گەشەی مەعریفی خوێندکاران, لە بابەتە بنەڕەتییەکانی پێکهێنانی ئاراستە ئەرێنییەکانن (الحسناوی، ٢٠١٩:ل ٧١-٧٢).

٣-ئاراستەی ویژدانی:

بریتییە لە هەستێکی گشتی لە لایەن تاکەوە دەربارەی شتێك یاخود کەسێك, و کاریگەری هەیە لەسەر وەرگرتنی شت و کەسەکە یاخود ڕەتکردنەوەی بە هەمانشێوە, جا گرنگ نییە ئەم پێکهاتە سۆزدارییە لۆژیکی بێت, بۆ نموونە دەبینرێ خوێندکارێك هەست بەوە دەکات کە وانەی بیرکاری بەلاوە پەسەند و خۆشەویستە و دەست دەکات بە خوێندنەوە و شارەزابوونی, بێ ئەوەی هۆکاری قایلکراوی هەبێ سەبارەت بەو حەز و خۆشەویستیەی بۆ وانەکە (الحیلە، ٢٠٠١:ل ٣٦٧).

هۆکارە کاریگەرییەکانی پێکهێنانی ئاراستە:

١-**هۆکارە شارستانییەکان:** ئەمانەش زۆر و جۆراوجۆرن, نموونەی ئەمانە وەك: مزگەوت و قوتابخانە و ئەو ناوچەیەی کە تاك تێیدا دەژی, لەگەڵ شوێنی ئیش و کارەکەی.

٢-**خێزان:** منداڵ لە سەرەتای ژیانیدا کاریگەرە بە ئاراستەکانی دایك و باوك و ئەندامانی خێزانەکەی, سەبارەت بە بابەتانێکی دیاریکراو یاخود کەسانێکی دیاریکراو یان کۆمەڵە کارێکی دیاریکراو, کە ئەم ئاراستانە یاخود هەندێکیان بەدەست ئەهێنێ ئەوەش لە ڕێگەی لاسایی کردنەوە و فێربوون.

٣-**خودی تاك:** پەروەردەی کۆمەلایەتی ڕۆڵێکی گرنگ دەبینێ لە پێکهێنانی کەسایەتی تاك و تایبەتمەندی بوونی لە کەسانی تر, لە ڕێی ئەوەی بەدەستیان ئەهێنێ لە حەز و ئاراستەکان.

٤-**ئەزموونی هەڵچوونی لە ئەنجامی هەڵوێستێکی دیاریکراو:** ئەم ئەزموونە ڕۆڵێکی گرنگ دەبینێ لە پێکهێنانی ئاراستە چ بە ئەرێنی یاخود بە نەرێنی.

٥-**ڕەزامەندی و خۆشەویستی کەسانی تر (دەوروبەر):** بۆ نموونە ئەو کەسەی کە یاری تۆپێ پێ یاخود یاخود تۆپی دەست یاخو باسکە دەکات, وابەستەیە کە بە یاساکانی ئەو یارییە بە شێوەیەك کە ڕەزامەندی هاوڕێیانی بەدەست ئەهێنێ, جا بەم هۆیەوە کۆمەڵە ئاراستەیەکی لا پەسەند دەبێت کە خۆیان لەوە دەبیننەوە بەوەی وای لێدێت سوربێت لەسەر وابەستەبوونی بە ئاداب-یاسا -کانی یاریەکە (الزیود و اخرون، ١٩٩٩ :ل ١١٥).

مەرجەکانی پێکهێنانی ئاراستە (مەرجە پێکهێنەکانی ئاراستە):

یەکەم: روونیی ئەزموون:

بەدڵنیاییەوە ئەو ئەزموونانەی هەستیاری روونن بە شێوەیەکی بەرفراوان بەژدارن لە پێکهێنانی ئاراستە دەروونییەکان دەربارەی دیاردەیەکی دیاریکراو, چ ئەرێنی بن یاخود نەرێنی, چونکە کاریگەری گەورەی دەبێتە سەر ناخی مرۆڤ و دەسەڵاتی هەیە بەسەر رەفتارەکانی لەو هەڵوێستە کۆمەڵایەتیە جیاوازانەی کە پەیوەندییان بەم دیاردەوە هەیە.

دووەم: دووبارەبوونەوەی ئەزموونی:

ئەوەی کە توشی مرۆڤ دەبێت لە ئەزموونەکانی-پسپۆرییەکانی- تایبەت بە دیاردەیەکی دیاریکراو, هەرچەندە دڵخۆشکەر بێت یاخود دڵتەنگ بۆ جارێك روو بدا لە ژیانی, یاخود چەند جارێك رووبدات, بە هیچ شێوەیەك ناکرێت پشتی پێ ببەسترێ بۆ پێکهێنانی ئاڕاستەیەکی دیاریکراو بۆ ئەم دیاردەیە, چونك ئەم پسپۆڕییانە دیاریکراو و بەرتەسکن بەس نین بۆ تاقیکردنەوە و دیاریکردنی باشترین نێوانیان, هەربۆیە پێویستە ئەزموونەکان دووبارە ببنەوە بە پێی چەند ماوەیەکی سەردەمی نزیك لە یەك, تاوەکو ئاراستە پێك بهێنرێ لە ڕوانگەی سێ قۆناغەکەوە.

سێیەم: رێکوپێکیی تەواوکاری ئەزموون:

ئەوەی کە مرۆڤ بەدەستی دەهێنێت لە ئەزموونەکان دڵخۆشکەر بن یاخود ئازاربەخش, لە ئەنجامی چالاکیەتی لەگەڵ کەسانی تر لە دۆخێکی کۆمەڵایەتی کە پەیوەستە بە دیاردەیەکی دیاریکراو, ناکرێ پشتی پێ ببەسترێ لەوەی گشتگیر بکرێ بۆ سەرجەم دۆخە جیاوازەکانی تر, هەرچەندە ئەگەرهاتوو پەیوەست بە خودی ئەو دۆخە کۆمەڵایەتییە جیاوازانە بێت کە پێیاندا تێپەڕ دەبێ و پەیوەستە بە دیاردەیەکی دیاریکراو, هەتاوەکو ئەوەی ئاڕاستە بە شێوەیەکی ئەرێنی یاخود نەرێنی پێك بهێنرێ (عمر ،١٩٩٠:ل٢١٢-٢١٣) .

چوارەم: جیاوازیی ئەزموون:

هەر ئاڕاستەیەکی دەروونی تاك دەربارەی دیاردەیەك, جیاوازە لە ڕوانگەی دەروونی ئەو بۆ دیاردەیەکی تر, و لە سەرجەم خەسڵەتەکانیدا لەگەڵی جیاوازە, جا دەکرێ مرۆڤ ئاڕاستەیەکی ئەرێنی هەبێ دەربارەی دیاردەیەکی دیاریکراو, لە هەمانکاتدا ئاڕاستەیەکی نەرێنی بێت بۆ دیاردەیەکی تر لە هەمان ئەو کۆمەڵگەیەی کە تێیدا دەژی.

پێنجەم: گواستنەوەی ئەزموون:

ئاڕاستەی دەروونی لای تاك دەربارەی دیاردەیەکی ناو کۆمەڵگە ئەسیر=دیل-ە لە عەقڵیدا, چونکە هیچ سوودی نیە گەرهاتوو لە سنوری خاوەنەکەی تێنەپەڕێ, کە دواتر هیچ گۆڕانکارییەك لەم دیاردەیە روو

نادات, چونكه لەوە لاوازترە كە بتوانێت جوڵە بخاتە نێوانیان, بەدڵنیاییەوە هێزی ئاراستەی دەروونی بۆ دیاردەیەك, لەوەوە سەرچاوە دەگرێت كە لە نێو خەڵكیدا دەگوازرێتەوە و بەربلاو دەبێتەوە لەسەر سەرجەم ئاستە مرۆییەكاندا (محمد، ۲۰۱۰:ل ٤١).

ئەركەكانی ئاڕاستە:

ئاڕاستە هەڵدەستێت بە ئەنجامدانی كۆمەڵە ئەركێكی هەمەجۆر لە ژیانی تاكدا, كە یارمەتی دەدات لەسەر چۆنێتی ژیان لە سەردەمەكەی لە ڕووی عورف و سیستەم, و دامەزراوەكانی, و هەلی ڕەخساندنی ئەوەی پێ بدرێت كە گوزارشت لەسەر خودی خۆی بكات.

١-ئەركی چۆنێتی: كە یارمەتی ئاڕاستەكان دەدات بۆ وەدەستهێنانی زۆرێك لە ئامانجەكانی كەسەكە, بەهێزی دەكات بۆ خۆگونجاندن دەربارەی هەڵوێستە نوێیەكاندا.

٢-ئەركی ڕێكخراوەیی: كەسەكە كۆمەڵێ پێوەر و سەرچاوەی وەدەست دەهێنێ بۆ ڕێكخستنی ئەزموون و زانیارییەكانی .

٣-ئەركی بەرگری: بەو پێیەی تاك كاتێ لە دایك دەبێت كۆمەڵێ ئاراستەی نوێی هەیە لە گەڵی, كە هەڵدەستێ بە ئەنجامدانی ئەركێكی بەرگری لە خود لەكاتی ڕوودانی گۆڕانكاری لە ژینگەدا (الكبیسی, الداهری، ۱۹۹۹:ل ۱۲۱-۱۲۲).

٤-ئەركی لێكۆڵینەوەی خود: تاك بە سروشتی خۆی كۆمەڵێك ئاڕاستە وەردەگرێ كە ڕەفتارەكانی ئاراستە دەكەن و هەلی ئەوەی بۆ دەڕەخسێنن گوزارشت لە خودی خۆی بكا, و كەسایەتی دیاری بكا لەگەڵ پایەی لە نێو ئەو كۆمەڵگەیەی تێیدا دەژی(الزعلول, المحامید، ۲۰۰۷:ل ۱۹۰).

پێوەری ئاڕاستەكان: پێوەری ئاراستەكان ئەوە دەخوازێت كە تاك وەڵامی زنجیرەیەك لە برگە و دەستەواژەكان بداتەوە, توێژەر یەكێك لە ڕێگەكانی پێوەری ئاڕاستەكان وهەڵدەبژێرێ بۆ بابەتێك بۆ هەر وەڵامدانەوەیەك بەهایەكی دیاریكراو دابنێ, و نمرەی بەرزیش بەڵگەیە بۆ ئاڕاستەی گشتی ئەرێنی, و نمرەی "سالب"یش ئاماژەیە بۆ ئاڕاستەی گشتی نەرێنی.

بەناوبانگترین ڕێگەكانی پێوەری ئاڕاستەكان:

١-**پێوانكاری لیكرت:** ئەم پێوانكارە لە چەند برگەو پرسیارێك دەربارەی (دیاردە یان كەس یان نەتەوە یان بابەتێك) پێكدێت لە بەرامبەر هەر برگەو پرسیارێك چەند وەڵامێك هەیەو داوا لەكەس تێست بۆ كراو دەكرێت كە نیشانەی (√) لە بەردەم یەكێك لە ئەو وەڵامانە دابنێ كە لەگەل راو بۆچوونەكانی دەگونجێت, ژمارەی وەڵامەكان بەپێی تەمەن و ئاستی ڕۆشنبیری تاكەكانی نموونەی توێژینەوەكە دەگۆڕێن , واتا ئەگەر تاكەكان تەمەنیان بچووك بوو وە ئاستی ڕۆشنیریشیان نزم یان مامناوەندی بوو ,

ئەوە باشترواية كەژمارەی وەلامەكان (٣) دانە بن (رازيم ,راوبۆچوونم نيە ,نارازيم) ,بەلم ئەگەر تاكەكان تەمەنيان گەورە بوو وە ئاستی رۆشنبيرشيان بەرزبوو ,ئەوە باشتر وايە ژمارەی وەلامەكان (٥) دانەە بن (زۆر رازيم , رازيم , بێ لايەنم ,نارازيم ,زۆر نارازيم) (قەرەچەتانی، ٢٠١٨:ل ٢٢٠)

٢-**رێگەی ترستۆن**: ئەم رێگەيە هەلدەستێ بە بەراوردی نێوان دوو شتی وروژێنەر ياخود دوو شتی ئاسايی بۆ روونكردنەوەی ئەوەی كە بزانرێ كامەيان بەهێز و پەسەند و باشترە, جا لەم رێگەيەدا ئەوەی كە لەوی تر باشترە هێمای (1+) بۆ دادەنرێ و بۆ ئەوەی تر (1-) بۆ دادەنرێت, بەلاَم لە حالەتی بەراوردی نێوان خودی شتێكدا ئەوا هێمای (-) بۆ دانانرێ, و نمرەی تاك لەم پێوەرەدا بريتييە لە نمرەی ناوەند بۆ ئەو رستانەی كە هەلَيان دەبژێرێ (الصيفی، ٢٠١٥:ل١٧).

٣-**رێگەی بودگارس**: ئامانجی ئەم رێگەيە پێوانەی پەيوەندييە كۆمەلاَيەتييەكانی نێوان كەس و كۆمەلَەكان, وناسينی دۆخی وەرگرتنيانە بۆ نەتەوەكانی تر, راستەی داناوە بۆ وەرگرتنی كۆمەلاَيەتی, لە حەوت برگە پێك دێت, كە برگەی يەكەم ئەوپەڕی دۆخی وەرگرتن لەخۆ دەگرێ, و بە پێچەوانەشەوە برگەی حەوتەم ئەوپەڕی رەتكردنەوە لەخۆ دەگرێ. (الكبيسی والداهری، ١٩٩٩ :ل ١٢٣-١٢٤)

گرنگی پرۆسەی پێوەری ئاراستەكان:

تۆكمەيی ئەم گرنگييە لە رێی پراكتيزەكردنی پرۆسەی (الانفگاو) و بەهێزكردن بۆ رەفتاری كەسەكان لە بوارێكی دياريكراو بە پێی ويستی هەلسوراوانی ئەم پرۆسەيە, لێرەدا كۆمەلێك هەلێنجاندنی روون هەن بۆ گرنگی پرۆسەی پێوەری ئاراستەكان ئەوانيش بريتين لە:

١-توانای پرۆسەی پێوەری ئاراستەكان بۆ پێشبينی بە رەفتار.

٢- توانای پرۆسەی پێوەری ئاراستەكان بۆ لێكۆلێنەوەی رادەی راستيی توێژينەوە تيۆرييەكان.

٣-سودە كردەييەكانی پێوەری ئاراستەكان خزمەتی بوارەكانی پەروەردە و فێركردن و تەندروستی و پيشەسازی و راگەياندنی و چەندين لايەنی ديكەش دەكات (كمال، ٢٠٠٦:ل ١٧٧).

جۆری ئاراستەكان:

١-**ئاراستە كۆمەلی و تاكەكسييەكان**: ئاراستە كۆمەلێييەكان ئەوانەن كە ژمارەيەكی زۆر لە كەسەكان تيايياندا بەژدارن لە كەس و كۆمەلگەكان, و ئاراستە تاكەكسييەكان ئەوانەن كە تاكەكەسين, واتە كەسێك لە كەسێكی ترەوە جيا دەكەنەوە.

٢-ئاڕاستە هەستی و نەستییەکان: ئاڕاستەی هەستی ئەوەیە کە تاك بەبێ خۆپارێزی و ناڕەحەتی دەری دەبڕێ, و ئەم ئاڕاستەیە زۆر جار لەگەڵ پێوەر و بەها ڕەوشتی-ڕەفتاری-یەکانی کۆمەڵدایە.

ئاڕاستەی نەستی ئەو ئاڕاستەیە کە تاك دەیشارێتەوە و دەرینابڕی, و زۆرجار لەگەڵ لەگەڵ پێوەر و بەهاکانی کۆمەڵ یەکناگرێتەوە.

٣-ئاڕاستە گشتی و ئاڕاستە تایبەتییەکان: ئاڕاستە گشتییەکان ئەوانەی سیفەتی گشتێتیان هەیە و بەربلاّو دەبێتەوە لە نێو تاکەکانی کۆمەڵگە, بەلاّم ئاراستە تایبەتییەکان ئەوانەن کە تایبەتن لە خودی تاکەنەوە بەرجەستە دەبن.

٤-ئاڕاستە موجەب و ئاڕاستە سالبەکان: ئاڕاستە موجبەکان ئەوانەن کە هاوڕا و پاڵپشی تاك دەبن, و ئاڕاستە سالبەکان ئەوانەن کە دژی تاکن و هاوڕا نین لەگەڵی.

٥-ئاڕاستە بەهێزەکان و ئاراستە لاوازەکان: ئاراستە بەهێزەکان ئەوانەن کە تێپەڕبوونی کات هەر بەهێزی دەمێننەوە, لە ئەنجامی دەستگرتووی تاك بە بەهاکانی خۆی, ئاراستە لاوازەکانیش ئەو ئاڕاستانەن کە بە ئاسانی دەتوانرێ دەستبەرداریان ببێ, و شایەنی گۆڕان و ئاڵۆگۆڕن لە ژێر ناڕەحەتیی دۆخ و دژوارییەکان(عماشه، ٢٠١٥:ل ٢٣-٢٤)

بەشی سێیەم : ڕێباز و کردارەکانی توێژنەوە

میتۆدی توێژینەوە

توێژەر بۆ هێنانەدی ئامانجەکانی و لەجێبەجێکردنی هەنگاوە زانستیەکانیدا ، میتۆدی "وەصفی شیکاری " بەکارهێناوە. ئاشکرایە میتۆدی وەصفیش ئەو دیاردەیە دەخوێنێتەوە کە لەواقیعدا هەیە بەوەسفکردنێکی وردو ناساندنی چۆنیەتی دیاردەکە، ڕوونکرنەوەی تایبەتمەندییەکان، هەروەها چەندێتی لەمیانەی وەصفی ژمارەیی کە بڕی دیاردەکەو قەبارەکەی پیشان دەدات لەگەڵ ئاستی پەیوەستبوونی بەدیاردەکانی ترەوە (محمد ،٢٠١٢: ل ٨٩).

کۆمەڵی تویژینەوە

کۆمەڵی توێژینەوەکە بریتییە لە سەرجەم خوێندکارانی قۆناغی چواربەشی (کوردی , عەرەبی , ئینگلیزی ،بیرکاری , فیزیا, کیمیا , بایلۆژی, جوگرافیا ,مێژوو, دەروونناسی) زانکۆی گەرمیان /خوێندنی بە یانیان بۆساڵی خوێندنی (٢٠٢٤ - ٢٠٢٥) کە ژمارەیان (٥٢٩)خوێندکار ،لەو ژمارەیەش سامپڵێکی هەرەمەکی بەرێژەی (٢٠٪) وەرگرت بۆخوێندکاران وەرگرت بریتی (١٠٦) خوێندکار.

توێژەر پێوەری(ئاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی قۆناغی چوار کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە)ی لەسەر خوێندکار دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە پێك دێت (٢٥)بڕگە

سامپڵی تویژینەوە

لەبەر زۆری ژمارەی ئەندامانی کۆمەڵگەی توێژینەوە، توێژەر سامپڵێکی بەرێژەی (٪٢٠) بۆخوێندکار وەرگرت ،لەم هەنگاوەشدا بۆ ئەوەی سامپڵەکە بەتەواوەتی نوێنەرایەتی کۆمەڵی توێژینەوەکەی بکات ڕێگەی هەرەمەکی سامپڵەکەی وەرگرت. هەروەك لە خشتەی (١) و خشتەی (٢)خراوەتەڕوو.

خشتەی (١)

ژمارەو رێژەی خوێندکارئەندامانی سامپڵی توێژینەوە

	زمان	زانستی	مرۆڤایەتی	کۆ	رەگەز		
				ژ	٪	نێر	مێ
ژ	٣٩	٣٣	٣٤	١٠٦	٪٢٠	٥٣	٥٣

خشتەی (٢)

ژمارەو رێژەی خوێندکارئەندامانی سامپڵی توێژینەوە

بەشەکان	کۆ	
	ژ	٪
کوردی	١٣	٪٢٠
عەرەبی	٧	٪٢٠
ئینگلیزی	١٩	٪٢٠
بیرکاری	٨	٪٢٠
فیزیا	٨	٪٢٠
کیمیا	٧	٪٢٠
بایلۆجی	١٠	٪٢٠

جوگرافیا	٩	٪٢٠
مێژوو	١٣	٪٢٠
دەروونناسی	١٢	٪٢٠
کۆ	١٠٦	٪٢٠

ئامرازەکانی تویژینەوە:

توێژەر بەمەبەستی هێنانەدی ئامانجەکانی و بۆ کۆکردنەوەی داتاو زانیاری لەئەندامانی سامپڵی توێژینەوە ئەم ئامرازانەی بەکارهێنا:

ڕاستیی

ڕاستی بەو مانایە دێت کە تێستی ئەو شتانە کە بپێوی کە بۆپێوانەکردنیان ئامادە کراوە(محاسنە،٢٠١٦ ل: ١٤)

توێژەر لە ئامادەکردنی پێوەری(ئاراستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی قۆناغی چوار کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە)ی لەسەر خوێندکار دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە (ڕاستیی ڕواڵەتی) دەرهێناوە, کە بریتیە لە ڕادەی دەستنیشانکردن دڵنیایی لە لایەن پسپۆرانەوە بۆ بڕگەکان ,کە ئایا ئەو بڕگانە هەمان چەمکی باس لێکراو دەپێوێت؟ ئەم جۆرەش لە ڕاستیی پشت بە هەڵسەنگاندنی شارەزایان پسپۆرانی بواری پەروەردە و ڕێگە وانەوتنەوە لە زانکوی گەرمیان دەبەستێت لە پێوەرەکە بەشێوەی کۆتاییبوو بە (٢٥)بڕگە.

ژمارەی گشتی بڕگەکان ٢٥

ژمارەی شارەزایان = ٨

ژمارەی گشتی بڕگەکان = ژمارەی بڕگەکان X ژمارەی شارەزایان (٢٥ X ٨ = ٢٠٠)

ژمارەی گشتی بڕگەپەسەندکراوەکان   =   ١٩٠

ژمارەی گشتی بڕگەپەسەندنەکراوەکان   = ١٠

ڕێژەی سەدی ڕاستی گشتی پێوەرەکە= ژمارەی گشتی بڕگەپەسەندکراوەکان ÷ ژمارەی گشتی بڕگەکان X ١٠٠

ڕێژەی سەدی گشتی پێوەرەکە = ١٩٠÷ ٢٠٠ X ١٠٠ = ٩٥ ٪

ڕێژەی سەدی گشتی پێوەرەکە = ١٨٠÷ ٢٠٠ X ١٠٠

هێزی جیاکەرەوەی بڕگەکان

توێژەر کۆمەڵەیەك ئاست جیاوازی بۆشیکردنەوەی ئاماری بڕگەکان بەکارهێناوە، کە نمونەی شیکردنەوەی بڕگەکان جێبەجێکردنی تاقیکردنەوەی یەکەمی بەکارهێنا بریتی بوولە (٣٠)خوێندکار، بۆپێوەری ئاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە ، هێزی جیاکاری بۆ هەر بڕگەیەك لە بڕگەکان هەژمارکرا ، دواتر توێژەر بە بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی(تێستی تائی) بۆ نمونەی سەربەخۆ بۆ تاقیکردنەوەی بەلگەداری جیاوازی لەنێوان ناوەندی ژمێرەیی لادانی پێوەری نمرەی بۆهەر بڕگەیەك لە بڕگەکان بۆپێوەری ئاڕاستەی(بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە ،ئەنجامی شیکردنەوەی ئاماری ئەوەی نیشاندا، کە بەهای تائی بۆ هێزی جیاکەرەوەی بڕگەکان بەلگەدارەلەئاستیئاماری(٠,٠٥) بۆ هەموو بڕگەکان. خشتەی (٣)

خشتەی (٣)

هێزی جیاکاری بڕگەکانی بۆپێوەری ئاڕاستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە

ژ	بڕگەکان	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوەری	بەهای تائی هەژمارکراو	ئاستی بەلگەداری ئاماری
١	هەست بە شانازی دەکەم کاتێک کەسانی تر دەزانن کە من دەبمە مامۆستا	٣,٢	٨٢٧,٠	٢١,٦١٧	٠٠٠.
٢	ئەگەر پێویست بوو پیشەیەکی تر هەڵبژێرم، جگە لە پیشەی مامۆستایی هیچی ترم هەڵنەدەبژارد	٣,٤	٠,٨١٧	٢٣,٠١٢	٠٠٠.
٣	پیشەی مامۆستایی لە ئێستادا واتە دەستەبەرنەکردنی	٣,٣	٠,٩٥٢	١٨,٩٨٠	٠٠٠.

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 3
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦ / العدد ٣

	دامەزراندن دواى دەرچوون.				
٤	من پێم وایە کۆمەڵگای ئێمە بە ڕێز و پێزانینەوە سەیری مامۆستا دەکات	٣,٢	٠,٦٦٤	٢٦,٣٨٢	.٠٠٠
٥	هەست دەکەم کارەکەم وەک مامۆستایەک خۆشدەوێت	٣,٥	١,١٣٥	١٧,٢١٠	.٠٠٠
٦	پێم وایە ئەو جۆرە سەبرەم هەیە کە پیشەی وانەوتنەوە پێویستی پێیەتی بەدەست نایت.	٣,٣	١,٠٢٢	١٧,٦٨٣	.٠٠٠
٧	لەوانەیە کۆمەڵگا لە بەهای پیشەی وانە وتنەوە تێنەگات	٦.٣	٠,٨٩٤	٢٢,٠٤٥	.٠٠٠
٨	پێموانییە پیشەی مامۆستایی هیچ چێژێکم بۆ دابین بکات	٧.٣	٠,٦٢٦	٣٢,٩٥٣	.٠٠٠
٩	پێموایە پاداشتی دارایی پیشەی وانەوتنەوە باشە	٤.٣	٠,٦٧٤	٢٧,٦٠٣	.٠٠٠
١٠	هەست بە خۆشی دەکەم کاتێک بیر لەوە دەکەمەوە کە دەبمە مامۆستا	٣,٣	٠,٦٦٨	٢٧,٥٧٧	.٠٠٠
١١	وانەوتنەوە پیشەیەکە لێی بێزار نابم	٥.٣	٠,٧٧٦	٢٤,٩٣٧	.٠٠٠
١٢	کارکردن وەک مامۆستا کارێکی پیرۆز و بەرزە	٣,٣	٠,٦٦٨	٢٧,٥٧٧	.٠٠٠
١٣	پێموانیە وانەوتنەوەی خوێندکار ببێتە هۆی کێشە	٤.٣	٠,٨٥٨	٢١,٩٠٨	.٠٠٠
١٤	پیشەی مامۆستایی پێویستی بە هەوڵدان هەیە لە دەرەوەی تواناکانم	٥.٣	٠,٧٢٧	٢٦,٨٣٧	.٠٠٠
١٥	ثێموایة طرنطة ئامرازی تەکنەلۆذیا بەکار بێهێنرێت لەپیشەی وانەوتنەوە	٣,٧	٠,٨٢٧	٢٤,٧٠٦	.٠٠٠
١٦	ثێموایة پیشەی وانەوتنەوە ئازادیم بۆ ئەرة خسیێنێ	٣,٤	٠,٦٨١	٢٧,٨٦٤	.٠٠٠
١٧	پیشەی مامۆستایم دەبێتەسەرضاوەی خوشم	٣,٦	٠,٨٠٨	٢٤,٦٠٨	.٠٠٠
١٨	خوزطة دەخوازم بضمة کۆلێذێکی تر بۆئەوەی نەبمة مامۆستا	٣,٤	٠,٩٣٧	٢٠,٢٦٢	.٠٠٠
١٩	لەتواناماندایة لەکەم	٥.٣	٠,٧٢٧	٢٦,٨٣٧	.٠٠٠

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ٣

	وکورتی وانەوتنەوە جاك بکەم				
٢٠	لەم ڕۆژانەدا بە دەگمەن قوتابیان ڕێز لە مامۆستا دەگرن	٥.٣	٠,٩٣٧	٢٠,٦٥٢	٠٠٠.
٢١	کاتێک کەسێک نەتوانێت ئامانجەکانی لە ژیاندا بەدەست بهێنێت، پیشەی وانەوتنەوە هەڵدەبژێرێت.	٣,٧	٠,٧٩٤	٢٥,٥١١	٠٠٠.
٢٢	پیشەی وانەوتنەوە پیشەیەکی بەرزە، هیچی لە پیشەیەکانی ترکەمتر نییە	٣,٧	٠,٧٢٧	٢٨,٣٤٢	٠٠٠.
٢٣	ئەگەر بتوانم کات بگەڕێنمەوە، پیشەی وانە وتنەوەم هەڵ نابژێرم.	٣,٨	٠,٨٧٤	٢٤,٠١٥	٠٠٠.
٢٤	حەزێکی زۆرم هە یە بۆ کارکردن وەک مامۆستا.	٣,٨	٠,٩٨٥	٢١,٣٠٤	٠٠٠.
٢٥	پیشەی وانەوتنەوەبە پیشەیەکی بێزارکە برواموایە	٣,٧	٠,٦٩١	٢٩,٥٧١	٠٠٠.

جێگیری

باوترین ڕێگای دەرهێنانی جێگیری ئامراز, ڕێگەی دووبارە تاقیکردنەوەی ئامراز (پێوەر)ە بەسەر نموونەیێکی بچووکی کۆمەلکەی توێژنەوەکەوە ,بە مەبەستی بەدەست هێنانی دوو ئەنجام دواتر دۆزینەوەی لە نێوانیاندا, پێوەری گونجاویش ئەو پێوەرەیە کەلە ماوەی نێوان دوو تا سێ هەفتەدا لەنێوان دوو ئەنجامی پراکتیزە دا هەوکێشەیێکی پەیوەستی بەهێزی هەبێت .(دیلوی، ٢٠٠٦ : ل ١٦٦) بۆ دەرهێنانی جێگیری پێوەری ئاراستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە توێژەر ڕێگای دووبارە تاقیکردنەوەی بەکارهینا، کە (٣٠) خوێندکاری کوڕ وکچ نمونەی توێژنەوەکەوە ، لەماوەی نێوان (١٨) ڕۆژدا دووجار وەلامی پرسیارەکانی پێوەرەکەیان دایەوە، لەڕێگای بەکارهێنانی هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆنی ڕادەی پەیوەست بوونی هەردووتاقیکردنەوەکە دەرکەوت بەهای جێگیری پێوەرەکە بۆ خوێندکاریش (٠,٩٠)ئەوەش هاوکۆلکەی جێگیرە کەدەتوانرێ پشتی پێببەسترێت(عودە،٢٠٠٢: ٣٦٧)

جێبەجێکردنی ئامرازی تویژینەوە :

دوای دڵنیا بوونی توێژەرلە دروستی پێوەری توێژینەوەکە هەستا بە جێبەجێکردنی بەسەر نموونەی بنەڕەتی توێژینەوەکەی , توێژەر شێوازی (لیکرد)ی بەکار هێنا کە بریتیە لە بوونی پێنج جێگرەوە بۆ هەر بڕگەیێکی پێوەرەکە جێگرەوەکانیش بریتی بوون لە(بەپلەیەکی زۆربەرز، بەپلەیەکی بەرز، بەپلەیەکی ناوەند، بەپلەیەکی کەم، نەخێر) نمرەی هەر جێگرەوەیەك بەمشێوەیە بوو :

بڕگە پۆزەتیڤەکان : (٥-٤-٣-٢-١).

بڕگە نێگەتیڤەکان : (١-٢-٣-٤-٥)

هۆکارەکانی ئاماریی

توێژەر پرۆگرامی پاکێجی ئاماری زانستە کۆمەلأیەتییەکان spss) بەکارهێنا بۆ هۆکاری ئاماریی زانیارییەکانی توێژینەوەکەو هێزی تایبەتی بڕگەکانی پێومرو شیکردنەوەی زانیارییەکانی تایبەت بە دەرئەنجامەکان (هاوکۆلکەی پەیوەستبوونی پێرسۆن، تێستی تائی بۆ(T.test) ، ناوەندە ژمێری ، لادانی پێوەری). ئەو ئامرازانەی ئامارکردن لەلێکۆڵینەوەکەدا بەکارهێنراون:

– ناوەندی شیاو (الوسگ المرجح)

بۆ شیکردنەوەی هەر بڕگەیەك لەبڕگەکانی ئامرازی لێکۆڵینەوەکە و زانینی بەهاکەی لە چوارچێوەی هەر بڕگەیەکدا، هەروەها بۆ مەبەستی ڕاڤەکردنی ئەنجامەکان، ئەم یاسایە بەکارهێنراوە :

(ت١×٥) +(ت٢×٤) +(ت٣×٣) (ت٢×٢) +(ت٣×١)

ناوەندی شیاو = ________________________

مج

ت

(صبری، ٢٠٠٦: ١٠٦)

ت١= دوبارەبووەوەی ئەو وەڵامانەی کە لە فۆرمەکاندا بۆ پێوەری یەکەم لە ئاستی (بەپلەیەکی زۆربەرز)،بۆ پێوەری دووەم(زۆر)دانراون.

ت٢= دوبارەبووەوەی ئەو وەڵامانەی کە فۆرمەکاندا بۆ پێوەری یەکەم لە ئاستی (بە پلەیەکی بەرز)،بۆ پێوەری دووەم(باش)دانراون.

ت٣= دوبارەبووەوەی ئەو وەڵامانەی کە فۆرمەکاندا بۆ پێوەری یەکەم ودووەم لە ئاستی (بەپلەیەکی ناوەند) دانراون.

ت٤= دوبارەبووەوەی ئەو وەڵامانەی کە فۆرمەکاندا بۆ پێوەری یەکەم لە ئاستی (بە پلەیەکی کەم)،بۆ پێوەری دووەم(پەسەندە)دانراون.

ت٥= دوبارەبووەوەی ئەو وەڵامانەی کە فۆرمەکاندا بۆ پێوەری یەکەم لە ئاستی(نەخێر)،بۆ پێوەری ودووەم لە ئاستی(زۆرکەم) دانراون.

مج= کۆی دوبارەبووەوەکان.

کێشی سەدی (الوزن المئوی) بۆ خستنەڕووی بەهای کێشی سەدی بڕگەکان و ڕەهەندەکانی فۆرمی راپرسی.

کیشی سەدی ناوەندی شیاو X ١٠٠

بەرزترین نمرە

(ئیبراهیم،٢٠٠٧:ل ٤٧)

دروستی جێبەجێکردن

بۆدڵنیابوون لە وردی ڕاستگۆیی وەڵامی پرسیارەکانی پێوەر لەلایەن تاکەکانی نمونەی توێژنەوەکەوە ، دوورخستنەوەی ئەو فۆرمانەی کە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی و سەرپێیی پڕدەکرێتەوە، دوای وردبینی لە فۆرمەکان پێوەری ئاراستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە لەکۆی فۆرمەکانی (١٣٦)، (٣٠) فۆرم لە کۆی فۆرمەکانی نمونەی توێژنەوەکەوە دورخرایەوە و ئە ژمار نەکرا.

بەشی چوارەم : خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژنەوەگفتوگۆکردنیان

ئەم بەشە، خستنەڕوو و شیکردنەوەی ئەو ئەنجامانەیە کە توێژنەوەکە پێیگەیشتووە و لەبەر ڕۆشنایی ئامانجە دیاریکراوەکان راڤەکراوە، بۆ ئەو مەبەستەش توێژەر لە کاتی شیکردنەوەکەدا ئەم هەنگاوانەی پێڕەوکردووە، بەم شێوەیە:

١- بۆ دەرهێنانی نرخی ناوەندی شیاوی بڕگەکان،توێژەروەڵامە دووبارەکانی (تكرار) هەر بڕگەیەك لەبڕگەکانی فۆڕمی راپرسی، بەپێی ڕەهەندە دانراوەکان بۆ پێوەری یەکەم لە ئاستی (بەپلەیەکی زۆربەرز)،بۆ پێوەری دووەم(زۆر) ژماردووە، پێوەری یەکەم لە ئاستی (بە پلەیەکی بەرز)،بۆ پێوەری دووەم(باش) ژماردووە ، پێوەری یەکەم ودووەم لە ئاستی (بەپلەیەکی ناوەند) ژماردووە، پێوەری یەکەم لە ئاستی (بە پلەیەکی کەم)، بۆ پێوەری دووەم(پەسەندە) ژماردووە، بۆ پێوەری یەکەم لە ئاستی(نەخێر)، بۆ پێوەری ودووەم لە ئاستی(زۆرکەم) ژماردووە.

٢- ناوەندی ژمێرەیی پێوەرەپێنج ڕەهەندییەکە دادەنرێت بە (٣)، کە پێوەرێکە بۆ جیاکردنەوەی لایەنی بەهێز و لاوازی بڕگەکان، هەر بڕگەیەك ناوەندی شیاوەکەی (٣) یا بەرزتر بوو لایەنی بەهێز دەنوێنێت، ئەگەر لە (٣) کەمتر بوو، لایەنی لاوازی دەنوێنێت.

٣- توێژەر پێی باش بوو تەنها بڕگە لاوازەکان شیبکرێنەوە، هاوکات لەبەر زۆری خشتەی ناوەندەکانی شیاو و ، زۆرینەی بڕگە لاوازەکان پێکەوە شیکراونەتەوە، لەم بەشەدا ئەنجامەکانی توێژنەوەکەبەپێی ریزبەندی خراوەتەڕوو:

-زانینی ئاڕاستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە.

ڕاپرسی تایبەت بە قۆناغی چوار پێك دێت لە(٢٥)بڕگە ،لەژێرڕۆشنای جێبەجێ کردنی لەسەر ئەندامانی سامپڵی توێژینەوە گەیشتینە بەم ئەنجامانەی خوارەوە:

ئاڕاستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە

(٢٥)بڕگەی لە خۆگرتووە کە ناوەندی شیاو بۆبڕگەکانی ئاڕاستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی قۆناغی چوار دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە وەك لە خشتەی (٤)دا نیشاندراوە، بەهای ناوەندی شیاو و کێشی سەدییەکەیان دەکەوێتە نێوان (٤,١١)،(٨٢,٢٢٪) وەك بەرزترین ناوەندی شیاو و کێشی سەدی و (٢,٥٨)،(٥١,٦٦٪) وەك نزمترین ناوەندی شیاو و کێشی سەدی.

بەشێوەکی گشتی تێکڕای ناوەندی ژمێرەیی ناوەندی شیاوی بڕگەکانیش دەکاتە (٣,٢٨) و کێشی سەدییەکەشی (٦٥,٦٣ ٪)یە.

خشتەی (٤)

ئاڕاستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە

ڕ[1]	پلە بەندیژ مارەکان بڕگە[2]	برگەکان	دووبارەکان	کۆ	ناوەندی شیاوی	کێشی سەدی				
			٥	٤	٣	٢	١			

[1] – مةبةست لة (رِ) ريزكردني برِطةكانة بةرةوذيَر بة ثيَي بةهاي ناوةندي شياو.

[2] – مةبةست لة (ذمارةي برِطة) رِيزبةندي برِطةكانة بة ثيَي فؤرمي كؤتايي راثرسى.

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦ / العدد ٣

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 3
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

١	٨	پێموانییە پیشەی مامۆستایی هیچ چێژێکم بۆ دابین بکات	-	-	٥٣	٤٢	١١	١٠٦	٣,٦٠	%٧٢,٠٧
٢	١٥	ئیموایة طرنطة ئامرازی تةكنةلؤذیا بەكار بێهێنرێت لەپیشەی وانەوتنەوەو	١	-	٦١	٢٧	١٧	١٠٦	٣,٥٥	%٧١,١٣
٣	١	هەست بە شانازی دەکەم کاتێک کەسانی تر دەزانن کە من دەبمە مامۆستا	-	-	٧٣	٢٠	١٣	١٠٦	٣,٤٣	%٦٨,٦٧
٤	١٠	هەست بە خۆشی دەکەم کاتێک بیر لەوە دەکەمەوە کە دەبمە مامۆست	-	١	٧٣	١٨	١٤	١٠٦	٣,٤٢	%٦٨,٤٩
٥	٢٥	پیشەی وانەوتنەوەبە پیشەیەکی بێزارکە بروام	٢	-	٦٦	٢٩	٩	١٠٦	٣,٤٠	%٦٨,١١
٦	٩	پێموایە پاداشتی دارایی پیشەی وانەوتنەوە باشە	-	٣	٧١	٢١	١١	١٠٦	٣,٣٧	%٦٧,٥٤
٧	٢٤	حەزێکی زۆرم هە یە بۆ کارکردن وەک مامۆستا.	-	١٩	٤٣	٣٠	١٤	١٠٦	٣,٣٦	%٦٧,٣٥
٨	٢٢	پیشەی وانەوتنەوە پیشەیەکی بەرزە، هیچی لە پیشەیەکانی ترکەمتر نییە	٢	٢	٦٨	٢٦	٨	١٠٦	٣,٣٣	%٦٦,٧٩
٩	٢	ئەگەر پێویست بوو پیشەیەکی تر هەڵبژێرم، جگە لە پیشەی مامۆستایی هیچی ترم هەڵنەدەبژارد	-	١٢	٥٨	٢٦	١٠	١٠٦	٣,٣٢	%٦٦,٤١
١٠	١٦	ئیموایة پیشەی وانەوتنەوە ئازادیم بۆ ئةرة خسیێنی	١	-	٧٤	٢٨	٣	١٠٦	٣,٣٠	%٦٦,٠٣
١١	٥	هەست دەکەم کارەکەم وەک مامۆستایەک خۆشدەوێت	٧	٢٨	٢٦	١٦	٢٩	١٠٦	٣,٣٠	%٦٦,٠٣
١٢	٢١	کاتێک کەسێک نەتوانێت ئامانجەکانی لە ژیاندا بەدەست بهێنێت، پیشەی وانەوتنەوە هەڵدەبژێرێت	٤	-	٧١	٢٣	٨	١٠٦	٣,٢٩	%٦٥,٨٤
١٣	١٩	لةتواناماندایة لةكةم وكورتى وانەوتنەوە جاك بكةم	١	-	٧٧	٢٤	٤	١٠٦	٣,٢٨	%٦٥,٦٦
١٤	٧	لەوانەیە کۆمەڵگا لە بەهای پیشەی وانە وتنەوە تێنەگات	٧	٢٠	٣٥	٢٥	١٩	١٠٦	٣,٢٧	%٦٥,٤٧
١٥	١٢	کارکردن وەک مامۆستا کارێکی پیرۆز و بەرزە	٢	-	٨٠	١٥	٩	١٠٦	٣,٢٧	%٦٥,٤٧
١٦	١١	وانەوتنەوە پیشەیەکە لێی بێزار نابم	١	١٣	٥٥	٣٢	٥	١٠٦	٣,٢٥	%٦٥,٠٩
١٧	٦	پێم وایە ئەو جۆرە سەبرەم هەیە کە پیشەی وانەوتنەوە پێویستی پێیەتی بەدەست نایت.	٣	٥	٦٧	٢٨	٣	١٠٦	٣,٢١	%٦٤,٣٣
١٨	١٤	پیشەی مامۆستایی پێویستی بە هەوڵدان هەیە لە دەرەوەی تواناکانم	٨	-	٦٨	٢٩	١	١٠٦	٣,١٤	%٦٢,٨٣

١٩	١٨	خوزطة دةخوازم بضمة كؤليَذيَكى تر بؤئةوةى نةبمة مامؤستا	٢	٢٥	٥٢	١٢	١٥	١٠٦	٣,١٢	%٦٢,٤٥
٢٠	٢٠	لەم رۆژانەدا بە دەگمەن قوتابیان ڕێز لە مامۆستا دەگرن	٢	٣١	٣٧	٢٨	٨	١٠٦	٣,٠٨	%٦١,٦٩
٢١	١٧	پيشەى مامؤستايم دةبيَتةسةرضاوةى خوشم	٨	١٣	٥٣	٢٨	٤	١٠٦	٣,٠٦	%٦١,٣٢
٢٢	١٣	پێموانیە وانەوتنەوەی خوێندکار ببێتە هۆی کێشە	٨	١٩	٥٥	١٧	٧	١٠٦	٢,٩٦	%٥٩,٢٤
٢٣	٢٣	ئەگەر بتوانم کات بگەڕێنمەوە، پیشەی وانە وتنەوەم هەڵ نابژێرم.	١٤	١٠	٥٧	١٨	٧	١٠٦	٢,٩٤	%٥٨,٨٦
٢٤	٣	پیشەی مامۆستایی لە ئێستادا واتە دەستەبەرنەکردنی دامەزراندن دوای دەرچوون.	٤	٢٤	٦٤	٦	٨	١٠٦	٢,٩٠	%٥٨,١١
٢٥	٤	من پێم وایە کۆمەڵگای ئێمە بە ڕێز و پێزانینەوە سەیری مامۆستا دەکات	١٠	١٢	٧٢	٨	٤	١٠٦	٢,٨٤	%٥٦,٩٨
تێکرا	٨٧	٢٣٨	١٥٨٢	٥٩٤	٢٥٥	٢٧٥٦	٣,٢٥	%٦٥		

له شيكردنەوەى ئەنجامەكانەوە، دەردەكەويت، لەچوار برگەى (١٣، ٢٣، ٣، ٤) كە لە ڕيزبەنديیەكەدا بە پلەى (٢٢, ٢٤،٢٣, ٢٥)هاتوون و ناوەندى شياويان بريتييە لە (٢,٩٦، ٢,٩٤ , ٢,٩٠, ٢,٨٤) ە، لە بەهاكانيانەوە دەردەكەويت ئاستەكانيان نزمە، ئەو دوو برگەيەش خۆيان لە متمانەيەكى تەواونيە پيشەى وانەوتنەوە ، هۆكارێكى ديكە، سەبارەت بە لايەنى ئەگەر بتوانم كات بگەڕێنمەوە، پيشەى وانە وتنەوەم هەڵ نابژێرم ، ڕەنگە بۆ ئەوەش بگەڕێتەوە كە هاو پيشەيان هەنديك دەرچووى كۆليژە پەروەردەييەكانن دانەمەزاون، ئامادەكردنى گونجاوى مامۆستا تەنها بە پەرەپێدانى لايەنى مەعريفى و شارەزايى سنووردار نييە. هەروەها پەرەپێدانى هەڵوێستى ئەرێنى بەرامبەر پيشەكە دەگرێتەوە. ئەم هەڵوێستانە بەشدارى بە پەرۆشيانى مسۆگەر دەكات،واتهخوێندكاربه حه زوو ئارە زووى خوى هەلبژيريت نەك لەسەر بنەماى نمرە

خشتەى (٥) جياوازى رەگەزى بۆ خوێندكاران دەربارەى پيشەى وانەوتنەوە

دەرئەنجامەکان:

ئەو دەرئەنجامانەی لە میانەی توێژنەوەکەوە دەرکەوت:

بەشێوەیەکی گشتی برگەکانی ئاڕاستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە لە ئاستێکی بەرز دایە، ئەمەش بەدیاریکردنی تێکڕای گشتی ناوەندی شیاوی سەرجەم برگەکان، واتا ئاڕاستەی (بۆچوون)ی خوێندکارانی کۆلێژی پەروەردە زانکۆی گەرمیان

رەگەز	ناوەندژمێری	لادانی پێوەر
نێر	١١٠,١٨٨	١٦,١٩٤
مێ	١٥٩,٠١٨	١٩,٤٨٤

دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە ئەرێنیە و جیاوازی رەگەزی بۆ خوێندکاران دەربارەی پیشەی وانەوتنەوە ناوەندژمێری بورەگەزی مێ زیاترە تا رەگەزی نێر.

پێشنیارەکان :

لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامەکانی توێژنەوەکە ئەم ڕاسپاردانە دەخرێنەڕوو:-

١. یویستە هەوڵ بدرێت پیشەی مامۆستایی لە پێگەی ڕاستەقینەی خۆیدا دابنرێت، لە پێشەنگی پیشەکاندا، چونکە بەڕاستی بنە مای هەموو پیشەکانە. هێزی کاری هەموو پیشەکانی تر دەتوانرێت لە بەرهەمەکانی پیشەی مامۆستایی ڕابهێنرێت.

٢. کۆلێژەکانی پەروەردە دەبێت پەیوەندییەکی بەهێزیان لەگەڵ کۆمەڵگادا هەبێت و پەیوەندییەکی بەهێزیان لەگەڵ قوتابخانە و مامۆستایان بپارێزن بۆ ئەوەی یارمەتییان بدەن خۆیان بگونجێنن

٣. پەروەردە وەک پرۆسەی وەبەرهێنان سەیر بکە نەک خزمەتگوزاری.

٤. ٤ . هەڵبژاردنی خویندکاری لێهاتوو کە دەیانەوێت بچنە کۆلێژەکانی پەروەردە دەبێت بە جێبەجێکردنی بنەماکانی ڕێنمایی یشەییەنجام بدرێت و حە زوو و ئارەزووی خویندکار بۆ پیشەی داهاتوویان لەبەرچاو بگیرێت.

سەرچاوەکان

یەکەم: سەرچاوەکان بەزمانی عەرەبی:

١) ابراهيم،مروان عبدالحميد(٢٠٠٠)، اسس البحث العلمي لآعداد الرسائل الجامعية، مؤسسةالوراق، عمان.

٢) ابو دية ، عدنان احمد (٢٠١١) ، اساليب معاصرة في تدريس الاجتماعيات ، ط ١، دار أسامة للنشر و التوزيع ، الأردن .

٣) ابو شريح ، شاهر ذيب (٢٠٠٨) ، استراتيجيات التدريس ، ط١ ، المعتز النشر و التوزيع ،عمان .

٤) الامين، شاكر محمود و اخرون (١٩٩٠), طرق التدريس المواد الاجتماعية للصفين الرابع و الخامس معاهد اعداد المعلمين، مطبعة منير، ط٢، بغداد.

٥) جامل ، عبد الرحمن عبد السلام (٢٠٠١) ، الكفايات التعلمية "في القياس والتقويم واكتسابها بالتعلم الذاتي" ، ط٢ ، دار المناهج للنشر و التوزيع ، عمان ، الأردن .

٦) جامل, عبدالرحمان عبد السلام (٢٠٠١), الكفايات التعليمية في القياس و التقويم و أكسابها بالتعلم الذاتى، دار المناهج للنشر، ط٢، عمان.

٧) الجبوري ، صبحي ناجي عبدالله و التميمي وعدنان حسن (٢٠١١) ، طرائق التدريس العامة ، ط٢ ، بغداد .

٨) الجقندي، عبدالسلام عبدالله (٢٠٠٨), دليل المعلم العصري في التربية و طرق التدريس، دار القتيبة للطباعة والنشر، ط١، دمشق.

٩) الحسناوي ، حاكم موسى (٢٠١٩) ،فاعلية طرئق التدريس الحديثة في التنمية الاتجاهات العلمية ، دار ابن نفيس للنشر والتوزيع ،عمان ،الأردن .

١٠) حسين، سلامة عبدالعظيم و طه عبدالعظيم حسين (٢٠٠٧),استراتيجيات ادارة الصراع المدرسي، دار الفكر، ط١، عمان

١١) الحيلة ، محمد محمود (٢٠٠١)، طرائق التدريس و استراتيجياته، دار الكتاب الجامعي العين، ط١، الامارات العربية المتحدة.

١٢) الحيلة ، محمد محمود و اخرون (٢٠٠١), طرائق التدريس و استراتيجياته، دار الكتاب الجامعي العين، ط١، الامارات العربية المتحدة.

١٣) خضر، الدكتور فخري رشيد (٢٠٠٦), طرائق تدريس الدراسات الاجتماعية، دار المسيرة للنشر و التوزيع و الطباعة، ط١، عمان.

١٤) ديلوى،هيوا حاجى(٢٠٠٦)، الاتجاهات التعصبية بين الجماعات العراقية،دراسة اجتماعية في اقليم كردستان العراق،مؤسسة موكريان للطباعةوالنشر،أربيل.

١٥) الزغول ،عماد عبد الرحيم وشاكر عقلة المحاميد(٢٠٠٧) ، سيكولوجية التدريس الصفي ، ط١، دار المسيرة للنشر و التوزيع والطباعة ، عمان ،الأردن .

١٦) زهران ، حامد (٢٠٠٣) ، الصحة النفسية والعالج النفسي ، ط ٣ ، عالم الكتب ، القاهرة .

١٧) زيتون، عايش (٢٠٠٤): أساليب تدريس العلوم، دار الشروق للنشر و التوزيع، ط١-الاصدار الرابع، عمان.

١٨) زيدان، عبدالرزاق عبدالله (١٩٩٥), *تقويم اداء مدرسي التاريخ للمرحلة الثانوية في ضوء المهارات التدريسية و بناء برنامج لتنميته*، جامعة بغداد، كلية التربية، (رسالة الدكتوراه غير منشورة).

١٩) الزيود، نادرفهمي (١٩٩٩)،التعلم والتعليم الصفي ،ط٤، دارالفكر للطباعة والنشر و التوزيع ،عمان ،الأردن .

٢٠) سمارة، نواف (٢٠٠٥): الطرائق و الاساليب و دور الوسائل التعليمية في تدريس العلوم، مركز يزيد للنشر،ط١، الاردن.

٢١) صبري، عزام عبدالرحمان (٢٠٠٦)، الاحصاء الوصفي ونظام SPSS، جدارا للكتاب العالمي، عمان.

٢٢) الصيفي ، سامي نوفل خليل (٢٠١٥) ، اتجاه أعضاء هيئة التدريس بجامعة القدس المفتوحة نحو التعميم الالكتروني وعلاقته بفاعلية الذات ، رسالة الماجستير، كلية التربية - بالجامعة الاسلامية ، بغزة .

٢٣) العبيدي، هاني ابراهيم شريف و اخرون (٢٠٠٦), استراتيجيات حديثة في التدريس و التقويم، عالم الكتب الحديث، ط١، عمان.

٢٤) عماشة ،سناء حسن (٢٠١٠) ، الاتجاهات النفسية والاجتماعية انواعها ومدخل لقياسها ، ط١ ، كلية التربية ، جامعة الطائف ، المملكة العربية السعودية .

٢٥) عمر ،ماهر محمود(١٩٩٠) سايكولوجية العلاقات الاجتماعية ،دار المعرفة الجتماعية الاسكدرية.

٢٦) عودة،احمدسليمان و خليل يوسف خليلي(٢٠٠٠)، الاحصاء للباحث في التربيةوالعلوم الانسانية، دار الامل للنشروالتوزيع، عمان، الأردن.

٢٧) الفتلاوي ، سهيلة محسن كاظم (٢٠٠٨) ، الجودة في التعليم ، ط١ ، دار الشروق النشر و التوزيع ، عمان .

٢٨) الفتلاوي ، سهيلة محسن كاظم (٢٠٠٩) ، المدخل الى التدريس ، ط١ ، دار الشروق النشر و التوزيع ، عمان .

٢٩) قطامي، يوسف و اخرون (٢٠٠٠), تصميم التدريس، دارالفكر للطباعة والنشر و التوزيع، ط١، عمان.

٣٠) كاظم ، سهيلة محسن و حبيب راضي و حذام جليل (٢٠١٩) ، طرائق التدريس العامة "بين التدريس التقليدي والتدريس الالكتروني المعاصر ، ط١ ، دار الشروق النشر و التوزيع ، عمان .

٣١) الكبيسي، وهيب مجدي و صالح حسن احمد الداهري (١٩٩٩) ، علم النفس العام ، دار الكندي ، اربد ، الأردن .

٣٢) كمال ، طارق (٢٠٠٦) ،أساسيات علم النفس العام ، مؤسسة شباب للنشر والتوزيع ، الإسكندرية ، مصر.
٣٣) اللقاني، احمد حسين و برنس احمد رضوان (١٩٧٤), تدريس المواد الاجتماعية،عالم الكتب، ط١، القاهرة.

٣٤) لومان، جوزيف (١٩٨٩), اتقان اساليب التدريس، ت: حسين عبدالفتاح، مركز الكتب الاردني، ط١، عمان.

٣٥) ليفة، عبد اللطيف (١٩٩٠) ، سيكولوجية الاتجاهات ، دار غريب للطباعة والنشر، القاهرة .
٣٦) محاسنة، ابراهيم محمد(٢٠١٣)،القياس النفسي في ظل النظرية التقليدية النظرية الحديثة، ط١،دار جرير للنشروالتوزيع، عمان، الأردن.
٣٧) محمد،عبدالحميد عبدالخالق (٢٠١٠) الاتجاهات نحو الدراسة وعلاقتها بعادات الاستذكار لدى طلاب الثانويات التخصصية بمدينة المرج ، رسالة ماجستير ، كلية الاداب ، جامعة بنغازي .
٣٨) نصرالله، عمر عبدالرحيم (٢٠٠١), اساسيات في التربية العملية، دار الوائل، ط١، عمان.

٣٩) هايت، جيلبرت (١٩٥٦), فن التعليم، ت: محمد فريد أبوحديد، مكتبة الانجلو مصرية، ط١، القاهرة.

دووەم : سەرچاوە بەزمانی کوردی :-

٤٠) قەرەچەتانی ، کەریم شەریف (٢٠١٨) ،پێون هەڵسەنگاندن "لە بواری پەروەردەو دەروونزانی" ،
چاپخانەی زبانی صلح ، سلێمانی .

sources
First: Sources in Arabic:
1) Ibrahim, Marwan Abdul Hamid (2000), Scientific Research Foundation for University Message Numbers, Paper Foundation, Oman.
2) Abu Diya, Adnan Ahmed (2011), Contemporary Methods in Social Education, Vol. 1, Dar Osama Publishing and Distribution, Jordan.

3) Abu Sharih, Shaher Dhib (2008), Teaching Strategies, Volume 1, Al-Mu'taz Publishing and Distribution, Oman.
4) Al-Amin, Shakir Mahmoud and Akhrun (1990), Social Materials Teaching Methods for the Fourth and Fifth Grades of Teachers' Education Institute, Munir Printing House, Vol. 2, Baghdad.
5) Jamel, Abdul Rahman Abdul Salam (2001), Educational Competencies in Measurement and Calendar and Comparison with Self-Education, Volumeالأردن
6) Jamil, Abdul Rahman Abdul Salam (2001), Educational competencies in measurement and calendar and acquired by self-education, Dar al-Manahaj for publishing, Vol. 2, Oman.
7) Al-Jabouri, Subhi Naji Abdullah, Al-Tamimi and Adnan Hassan (2011), Pathways of Public Education, Volume 2, Baghdad.
8) Al-Jaqandi, Abdul Salam Abdullah (2008), Dalil al-Mu'allim al-Asri in education and teaching methods, Dar al-Qutaybah Printing and Publishing House, Vol. 1, Damascus.
9) Al-Hasnawi, Hakim Musa (2019), The Impact of Modern Teaching Methods in the Development of Scientific Directions, Dar Ibn Nafis Publishing and Distribution, Oman, Jordan.
10) Al-Haila, Mohammed Mahmoud (2001), Teaching Methods and Strategies, Al-Ain University Bookstore, Vol. 1, United Arab Emirates.
11) Al-Haila, Mohammed Mahmoud and Akhrun (2001), Teaching Methods and Strategies, Al-Ain University Bookstore, Vol. 1, United Arab Emirates.
12) Khader, Dr. Fakhri Rashid (2006), Methods of Teaching Social Studies, Dar Al-Masirah for Publishing, Distribution and Printing, Vol. 1, Oman.
13) Dilloy, Hiwa Haji (2006), Directions of Racism among Iraqi Communities, Social Studies in Kurdistan Region of Iraq, Mukriyan Institute for Printing and Publishing, Erbil.
14) Al-Zaghul, Emad Abdul Rahim and Shaker Aqlah al-Muhammed (2007), Psychology of Sufi Teaching, Vol.
15) Zahran, Hamid (2003), Mental Health and Mental Treatment, Vol. 3, World of Books, Cairo.
16) Zaitun, Ayesh (2004): Methods of Teaching Sciences, Dar Al-Sharrooq Publishing and Distribution, Volume
17) Zidan, Abdul Razzaq Abdullah (1995), Performance Calendar of History Teachers for Secondary Level in terms of Teaching Skills and Development Program Building, Baghdad University, Faculty of Education, (Unpublished doctoral dissertation.(

18) Al-Zayud, Naderfahmi (1999), Safi Education and Education, Vol. 4, Dar al-Fakr for Printing, Publishing and Distribution, Oman, Jordan.
19) Samarah, Nawaf (2005): Methods and Methods and the Role of Educational Issues in Science Teaching, Yazid Publishing Center, Vol. 1, Jordan.
20) Sabri, Azzam Abdul Rahman (2006), Descriptive Statistics and SPSS System, Jadara for World Book, Oman.
21) Master, Faculty of Education - Islamic University, Gaza.
22) Al-Obaidi, Hani Ibrahim Sharif and Akhrun (2006), Hadith Strategies in Teaching and Calendar, World of Hadith Books, Vol. 1, Oman.
23) Amasha, Sanaa Hassan (2010), Psychological and Social Directions, Types and Introduction to Measurement, Vol. 1, Faculty of Education, Taif University, Saudi Arabia.
24) Omar, Maher Mahmoud (1990) Psychology of Social Relations, Alexandria.
25) Oda, Ahmad Sulaiman and Khalil Yousef Khalili (2000), Contributions for Research in Education and Humanities, Dar al-Amal Publishing House, Oman, Jordan.
26) Al-Fatlawy, Suhayla Mohsen Kazem (2008), Quality in Education, Vol.
27) Al-Fatlawy, Suhayla Mohsen Kazem (2009), Introduction to Teaching, Vol.
28) Qatami, Yousef and Akhron (2000), Teaching Design, Dar al-Fakr for Printing, Publishing and Distribution, Vol. 1, Oman.
29) Kazem, Suhaila Mohsen, Habib Razi and Hazam Jalil (2019), General Teaching Methods "Between Traditional Teaching and Contemporary Electronic Teaching," Vol and Distribution, Oman.
30) Al-Kubisi, Wahaib Majdi and Saleh Hassan Ahmed Al-Dahri (1999), General Psychology, Dar Al-Kandi, Arbad, Jordan.
31) Kamal, Tariq (2006), Basics of General Psychology, Youth Foundation for Publishing and Distribution, Alexandria, Egypt.
32) Al-Laqani, Ahmed Hussein and Burns Ahmed Ridwan (1974), Teaching Social Materials, World of Books, Vol. 1, Cairo.
33) Luman, Joseph (1989), Atqan Asalib al-Tadris, T: Hussein Abdul Fattah, Jordanian Book Center, Vol. 1, Oman.
34) Lifa, Abdul Latif (1990), Psychology of Directions, Dar Gharib Printing and Publishing House, Cairo.
35) Muhasna, Ibrahim Mohammed (2013), Self-Measurement in the Shadow of Traditional Theory of Hadith, Vol.

36) Muhammad, Abdul Hamid Abdul Khaliq (2010) Attitudes towards studying and their relationship to memorization habits among students of specialized secondary schools in the city of Al Marj, Master’s thesis, Faculty of Arts, University of Benghazi.

37) Nasrallah, Omar Abdul Rahim (2001), Essentials in Practical Education, Dar al-Wael, Vol. 1, Oman.

38) Haight, Gilbert (1956), The Art of Education, T: Muhammad Farid Abu Hadid, Egyptian Angelo Printing House, Vol. 1, Cairo.

Second : Translation in Kurdish :-

40) Karazatani, Karim Sharif (2018), Evaluation "in the field of education and psychology",

Salh Language Library, Sulaimani.